

búcsút mondott. Elhatározta, hogy már csak Mars és Pallas katonája lesz ezután, s a hadakozáson kívül csak tudománnyal foglalkozik majd. A lengyel földön Marst és Pallast kereső Balassit azonban végzete már legelső állomáshelyén Vénusszal hozta össze. Balassi Wesselényi itteni kastélyából 1590. május 9-én két levelet is ír Zamojski lengyel kancellárhoz. Nem tudni, hogy mennyi időre tért ki ide Krakkóból. Eckhardt Sándor Balassi itteni tartózkodására építette hipotézisét, amely szerint Balassi Céliája Wesselényiné Szárkándi Annával lenne azonos. Ez a kellőképpen nem bizonyított és kevésbé valószínű feltevés mára meggyökeresedett a szakirodalomban is. A várkastély udvarában dombormű emlékeztet Balassi Bálintra.”

Móser Zoltán fényképei és azok „kísérő” szövegei révén tehát valóban részletesen megismerhető Balassi Bálint élete. A fotókat illusztráló, „magyarázó” versek azok számára is ízelítőt adhatnak az európai rangú poéta költészetéből, akik eredendően „csak” a fényképekben akarnak gyönyörködni. A kiadvány jellegéből fakadóan legfontosabbak a fekete-fehér képek, melyek nemcsak dokumentálják Balassi életének színhelyeit, de meg is elevenítik őket. Érdekes az olyan részleteknél elidőzni, mint például a malborki vár faragott gyámköve vagy mint az egri várban látható turbános török domborműve.

Móser Zoltán masinájának lencséje az örökmécsre a legérzékenyebb, sötétkamrájában pedig hibátlan tökéletességgel kel életre a fényből és árnyékból ötvözött árnyalat is.

KOVÁCS ISTVÁN

(*Zsámbéki Kastély Kbt.*, Budapest, 2004, 237 oldal, árnyjelölés nélkül)

BENKŐ IMRE:

Utak

Fotóesszé

Ötödik fotóalbumával jelentkezett Benkő Imre fotóművész. Sok mindenben más ez a könyv, mint a megelőző négy. Abban elsősorban, hogy az idén 62 éves fotográfus tavaly év végén elérkezettnek látta az időt ahhoz, hogy saját kiadásában jelentessen meg könyvet. Aztán meg azért is, mert ez az első olyan album, amelybe nem egyetlen nagyobb munka szervesen építkező anyaga került, hanem sajátos – *saját* – válogatás az életműből. Évek, évtizedek alatt gyarapodott azoknak a fényképeknek a sora, amelyekből az *Utak* című album összeállt. A könyv lapjain összerendeződnek, sorozatokká, történetekké kerekednek ki a képek, és a sajátos „benkőimrés” képi nyelven beszélnek a világról.

Úgy, ahogyan már megszokhattuk, megszerethettük korábban a majd egy évtizedig készülő Ózd-riport, az első és második budapesti album és a Sziget-fesztivált bemutató *Arcok* esetében. Benkő lírai elbeszélő. Képein ember és világa hol groteszk, hol drámai, hol elégikus viszonya képződik le. A hétköznapi emberé, a kisemberé, ahogy mondani szokták, általában lesajnálással vagy politikai lözung gyanánt. Azé, aki mindenütt, minden körülmények között élni próbálja az életét. Nem valamiféle heroizmusból vagy bátorságról tanúságot téve, hanem azért, mert csak egy van neki. Ahogyan a „nagy embernek” is, de a kisember világát megtartó józansága éppen abban áll, hogy ő nagyon is tudatában van ideje végességének. Hát él, ahogy tud. Ha úgy hozza sora, bátran, ha nem, gyáván. Időnként lelkesen, többnyire beletörődve a megváltoztathatatlan látzóba.

S Benkő ebben találta meg a kimeríthetetlen témát: a kisember és a köréje épülő, körülötte pusztuló környezet arculatának feszültségében. Így volt ez az *Acélváros* apokaliptikus rendszerváltó képi költeményében, s a csak látszólag egészen másféle szigetes bulik évtizedes sorában is. S öntudatlanul meg tudatoson ilyen valóság-poémákat talált külföldi útjai során az elmúlt évtizedekben is. „Csak” végig kellett találnia az archívumát: a Szovjetuniótól Kínáig, Észak-Koreától az

Egyesült Államokig, Romániától Kambodzsaig, Vietnamtól Kubáig mindenütt készültek ilyen felvételek.

A történelem, a természet, a politika szolgáltatta kulisszák néhol és némelykor nyomasztóan, fenyegetően, máshol és máskor röhejesen vagy éppen szomorúan keretezik a földkerekségen boldogulni vágyó generációk életét. Időnként úgy látszik, mintha tudomást sem vennének a körülmények fojtogatásáról, ám a barázdált arcok, a tört fényű tekintetek, elformátlanodott testek közvetve ugyan, de tanúskodnak a könnyörtelen idő és a kiiktathatatlan társadalmi kulissza hatásáról.

Mielőtt a Gorkij park tavának jeges vízébe mártanák, úgy áll vigyázban a csecsemő apja tenyerén, mint aki bátor katonaként ront az életnek, ha kell. Hogy aztán a kambodzsi piacon már kisgyermekként úgy feküdjön anyja előtt a gyékényen, mintha őt is áruba bocsátanák a turistáknak szánt műtűrökkel együtt. S aztán majd a phenjani lakótelepen, már felnőttként álljon a párjával zavartan a teljesen üres lakásban az egyetlen bútordarab: egy tévékészülék mellett mezítláb, míg a nagy vezér és fia képe néz le rá a falról vigyázón. És végtére idősödő, elhízott asszonyságként támassza a nyomorult szekeret a kézdivásárhelyi vásárban.

Benkő nem érzeleg, de nem is marad érzéketlen. Nem sajnál, hanem együttérez. S nevet is, ha van rá

ok. Vagy inkább csak mosolyog, hiszen az élet abszurd mindennapjai sokszor tálcán kínálják a képi humort. Márpedig Benkő Imre mindig is fogékony volt az iróniára. A több tucatnyi kép között nem egy mosolyra fakasztó van, s némelyiken sírni meg nevetni is lehet tetszés szerinti sorrendben.

SZARKA KLÁRA

*(Szerzői kiadás, Budapest, 2004,
132 oldal, 4200 Ft)*

BARTHA SÁNDOR:

Kijáratok

Néha érdemes becsukni magunk után az ajtót, és kimenni olyankor, mikor egy árva lélek sincs az egyébként zsúfolt helyeken. Nem kell különleges és exkluzív helyszínekre gondolni... Most ellen kell állni a nyugalmas és érintetlen erdők csábító hívásának, a friss levegő álmának, a belvárosi házak renoválatlanul is lenyűgöző homlokzatának. Ezúttal nem az esztétikumot keressük, csupán a valóságot, ahonnan rövid időre ugyan, de kiszorul az élet, tragikus és nyomasztó komorságnak adva át a helyét.

Ez az a világ, amit Bartha Sándor képei ábrázolnak: az életnek egy olyan pillanata, amikor a családok az étkezőben összeülnek, a háttér-

ben zümmög a tévé, a nyugalmat semmi sem zavarja meg. Ilyenkor mintha megszűnne odakinn az élet, akár egy kisváros főutcáján egy átlagos vasárnap délután. Az urbánus nyugalom azonban feszültséggel, szürkeséggel van átítatva – nincs benne harmónia. Árnyékok játszanak ottfedezett, eldobott, helyüket nem találó tárgyakkal.

Bartha Sándor képeiről hiányzik az ember, illetve közvetetten van jelen, hiszen a kihalt képek nem a természetes állapotot rögzítik. Mindig van ott valami, amit az ember hagyott maga után: egy leeresztett labda, egy műanyag pohár, egy falfirka, egy esernyő... Életünk nélkülözhető vagy elfeledett kellékei.

Túlságosan egyszerű volna azonban ezekre a képekre a „szociografikus” címkét ragasztani, illetve csupán a társadalmiság ábrázolásának minősíteni őket – a fotók értelmezési horizontja ennél jóval tágabb. A szociografikus jelleg tetten érhető ugyan, s nyilván szándékolt, de a képekben – leginkább kontextusukban – egyfajta szomorú, komor líraiság rejlik. Bartha a megismételhetetlent, az esetlegest rögzíti. Képei mellőzik a beállítottság eszközeit: világunk és életünk oly dimenziói tárulnak fel előttünk, amelyekről általában nem veszünk tudomást, pontosabban szólva nem szeretünk tudomást venni. A kedélytelenség ugyanis ragadós, s ugyan ki szeret késő éjjel az aluljáróban per-